

บทความปริทัศน์

ไทยกับองค์การ ส.ป.อ.

เป็นที่ยินดีที่เห็นว่าโครงการวิจัยค้นคว้าของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตีพิมพ์หนังสือวิชาการเกี่ยวกับไทยและองค์การป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียอาคเนย์ (ส.ป.อ.) ทั้งนี้ เพราะหนังสือในระดับนี้ตีพิมพ์ในเมืองไทย เขียนโดยผู้ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ ส.ป.อ. ความทันสมัยของไทยนั้นหายากเกือบเรียกได้ว่าไม่มีในมหาสมุทร แท้จริงอาจกล่าวได้ว่า *Thailand and SEATO* เป็นสิ่งที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับนโยบายของไทยต่อ ส.ป.อ. ในรูปเล่มของหนังสือ เป็นครั้งแรกไม่ใช่เป็นบทความสั้น ๆ มองในแง่ใดแง่หนึ่งเพียงแง่เดียว แต่เป็นการค้นคว้าศึกษา และวิจารณ์ที่ครอบคลุมทั่วทุกแง่มุมของไทยและนโยบายป้องกันร่วมกันแห่งภูมิภาค ทำให้ผู้ที่เห็นผลงานของ โคริน เพื่อเกษมเฉลิม เชื่อว่า เธอจะสามารถมองปัญหาต่างๆ ตามที่สันนะของคนไทย ได้พอสมควรยิ่งเมื่อได้อ่านในคำนำของเธอแล้ว ความเชื่อดังกล่าวยิ่งทวีความลึกลับ

"I hope that this book could serve as a case study of the strength and weaknesses as well as the success and failure organisations (preface)"

ฉะนั้น จึงเป็นความผิดหวังหนักสำหรับบุคคลที่เชื่อว่า *Thailand and SEATO* จะ ก่อรูปด้วยเนื้อหาที่สมกับฐานะหนังสือวิชาการ ที่โครงการวิจัยค้นคว้าคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้พิจารณาว่าเหมาะสมแล้ว ที่จะใช้เป็นหนังสืออ้างอิงในระดับมหาวิทยาลัย (ผู้วิจารณ์ ยอมรับว่าตนเป็นผู้หนึ่งในจำนวนกลุ่มชนนี้) ความผิดหวังเริ่มจากข้อมูล (Historical Facts and References) ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาอ้าง ที่คลาดเคลื่อนเป็นจำนวนมากแห่ง จนเกินว่าจะอนุโลมได้ว่า เกิดจากความหลงผิด แต่เป็นตรรกะที่ชี้ให้เห็นว่า ข้อความคลาดเคลื่อนเหล่านั้นปรากฏขึ้นมา เพราะผู้เขียนปราศจากความประณีตและความเข้าใจแท้จริงในข้อเท็จจริงระดับพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับเมืองไทย และ ส.ป.อ. เพื่อเป็นการยุติธรรมต่อผู้เขียน จะขอยกข้อมูลที่คลาดเคลื่อนบางประการ มาแสดงเป็นหลักฐานยืนยันข้อคิดเห็นของผู้วิจารณ์คือ *Thailand and SEATO*

*บทความปริทัศน์นี้คัดย่อกับหนังสือของ Corrine Phuangkasem, *Thailand and SEATO* (Bangkok: Thai Wattana Panich, 1973).

(๑) เชียงอรณที่ ๑๘ หน้า ๑๗ โคริน เฟื่องเกษม อธิบายว่าในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ มีการปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ แท้จริงแล้ว การปฏิวัติที่เธอหมายถึงก็คือการปฏิวัติในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ (๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐) ที่คณะนายทหารนอกประจำการภายใต้การนำของ พลโทผิน ชุณหะวัณ และนาวาอากาศเอกทศ กวางสงคราม เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ จำรงนาวาสวัสดิ์ และถำพิจารณาจากบรรณานุกรมท้ายเล่มแล้ว หนังสือหลายเล่มที่ใช้ประกอบการเขียนก็บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ว่าเป็นการปฏิวัติปี ๑๙๔๗ ยึดอำนาจรัฐบาลหลวงจำรงนาวาสวัสดิ์ เช่น D.E. Nuechterlein : "Thailand and the Struggle for Southeast Asia" (p.95)

(๒) เชียงอรณที่ ๓ หน้า ๒๕ ผู้เขียนอ้าง F.C. Darling, "Thailand and the United States" หน้า ๑๒ เกี่ยวกับการประหารชีวิตผู้ต้องหาคดีลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคียดแค้นของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีต่อพวกคอมมิวนิสต์ ข้อความในหน้า ๑๒ ของหนังสือดังกล่าวของ F.C. Darling เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพ่อค้าชาวยุโรปและอเมริกา หากมีข้อความใดที่ใกล้เคียงการอ้างอิงของผู้เขียน คงจะเป็นข้อความในหน้า ๑๑๐ ซึ่งกล่าวถึงการประชุม ส.ป.อ. ครั้งแรก แต่ก็ไม่มีข้อความใด ที่ตรงกับการอ้างอิงถึงความสัมพันธ์ของการประหาร ๓ นักโทษคดีลอบปลงพระชนม์ กับการพิสูจน์ว่ารัฐบาลไทยขณะนั้นสามารถที่จะใช้มาตรการ "รุนแรงกับพวกคอมมิวนิสต์" เลย

(๓) "Having common borders with Laos, North and South Vietnam, and Cambodia, which have long been areas of war, Thailand acutely feels the pressures of conflict..." (p. 3)

ความคิดประเภทนี้สร้างความงุนงงแก่ผู้อ่านยิ่ง เป็นไปได้เชียวหรือว่า ผู้เขียนไม่รู้ถึงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศเหล่านั้น หรือเป็นความพลาดหลงแบบปากกาพาไป (ซึ่งก็ไม่น่าเป็นไปได้ เพราะผลงานนี้คือวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของผู้เขียน) ประเทศไทยไม่มีพรมแดนร่วมกับประเทศญวนเหนือหรือญวนใต้แน่นอน ยกเว้นในกรณีที่มีการตกลงกันแบบลับ ๆ ระหว่างฮานอกับวอชิงตัน ที่เราส่วนใหญ่ยังไม่ทราบ และผู้เขียนได้รับการบอกกล่าวโดยเฉพาะ

(๔) หน้า ๑๑ ผู้เขียนกล่าวถึงกรณีเหตุยกงานของบรรดาชาวจีนในกรุงเทพฯ เพื่อประท้วงการที่รัฐบาลไทยขึ้นเงินค่าแรงช่วยราชการแผ่นดิน ว่าเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตุลาคม ๒๔๕๓-๒๔๖๔) แต่จริงกรณีเหตุยกงานของชาวจีนนี้เกิดขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ คือเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๕๓ และเป็นเหตุการณ์ใหญ่ที่สำคัญยิ่ง คุ้มมีผลต่อมาให้รัชกาลที่ ๖ ทรงส่งเสริมลัทธิชาตินิยมของไทย เพื่อเป็นการตอบโต้ความรักชาติของคนจีนในไทยประการหนึ่ง

(๕) "Though Great Britain decided to speed up its military disengagement from Asia, it is doubtful whether Britain would wish the ending of SEATO when it is still committed to the defence of Malaysia and Singapore." (p. 85.)

ข้อความข้างบนนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยของผู้เขียนว่า ส.ป.อ. จะมีอนาคตเช่นไรในบรรยากาศการเมืองนานาชาติแห่งทศวรรษ ๑๙๗๐ ความหวงวิตกของผู้อ่าน ที่รู้เกี่ยวกับสัญญาบ่อนักกันร่วมกันแห่ง ส.ป.อ. บ้าง ก็คือ การที่ผู้เขียนยกความไม่พร้อมของอังกฤษ ที่จะเห็นประเทศมาเลเซียหรือนครรัฐสิงคโปร์ ไม่อยู่ใต้ความคุ้มกันของ ส.ป.อ. ทำให้อังกฤษไม่ต้องการเห็น ส.ป.อ. สลายตัวทั้งมาเลเซียและสิงคโปร์เล็กเป็นภาระของ ส.ป.อ. มาตั้งแต่รัฐทั้งสองได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว (คือเมื่อมาเลเซียยังเป็นสหพันธรัฐมลายูในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ และเมื่อเป็นมาเลเซีย ค.ศ. ๑๙๖๓ สิงคโปร์เมื่อแยกตัวจากมาเลเซียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๕) ทั้งหมดนี้เป็นข้อมูลที่ทำได้จากหนังสือผู้เขียนใช้ประกอบการเขียนคือ Butwell, "SEA Today and Tomorrow", pp. 40, 99-100 ซึ่งหมายความว่า ไม่เป็นอาณานิคมของอังกฤษอีกต่อไป ฉะนั้นจึงไม่ใช่หน้าที่ของ ส.ป.อ. ที่จะป้องกันประเทศทั้งสองที่ไม่ยอมรับ ส.ป.อ. และอังกฤษเองก็เข้าใจความจริงนี้ จึงได้ทำการตกลงดำเนินการทหารกับสหพันธรัฐมลายูในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ และอีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ และมีความเข้าใจในด้านการป้องกันรัฐสิงคโปร์ภายหลังปี ค.ศ. ๑๙๖๕ คุ้ม (ดู Peter Lyon, "War and Peace in South-East Asia", pp. 115-119.) ความรับผิดชอบของ ส.ป.อ. ต่อแหลมมลายูและสิงคโปร์นั้น มีในระยะที่กันแดนทั้งสองยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษเท่านั้น และในระยะเวลาราวปี ค.ศ. ๑๙๕๗ จนถึงปี ๑๙๗๒ นับว่านานพอสมควร สำหรับผู้ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับ ส.ป.อ. ต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ ฉะนั้นกรณี ที่ ไครน์ เฟื่องเกษม ยังสามารถกล่าวยืนยันได้เต็มปากเต็มคำเช่นนั้น จึงเป็นกรณีถึงข้อบ่อนักกันในผลงานของเธอ อย่างไม่มีนักวิจัยใครจะขอมิให้อภัยได้

นอกจากตัวอย่างที่ยกไว้ข้างต้นนี้ ยังมีข้อบกพร่องอีกมากพอประมาณ และเป็นข้อบกพร่องที่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อ่านยิ่ง โดยเฉพาะในทุกวาระที่คิดว่าหนังสือเล่มนี้ ได้รับการยกย่องว่าเป็น "หนังสือตำรา" จะมีนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยทั้งในธรรมศาสตร์เองและสถาบันอื่น ๆ ใช้อ้างอิงกันเกลื่อนกราด และเป็นธรรมดาที่คงจะได้ความรู้ผิด ๆ จากหนังสือนี้ไปใช้อ้างแน่นอน ย่อมเป็นการยากในสังคมอุดมศึกษาของไทย ที่โดยทั่วไปยังยึดมั่นว่า สิ่งที่ดีพิมพ์เป็นหนังสือนั้นหาความผิดไม่ได้ ฉะนั้นจึงมีข้อมูลผิดมากมายแม้แต่การอ้างอิงในเชิงอรรถ

ลักษณะที่น่าเสียดายอีกประการหนึ่งของ *Thailand and SEATO* ก็คือ การที่ผู้เขียนที่เป็นคนร่วมสมัยของทศวรรษ ๑๙๗๐ (ในแง่ที่ว่าเขาทำวิทยานิพนธ์นี้ในปี ๑๙๗๑-๑๙๗๒) แต่กลับมีวิธีการมองปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยนโยบายของไทยและสมาชิก ส.ป.อ. อื่น ๆ แบบค้ำกันเคี้ยว คือในกรอบโครงของสงครามเย็น มองจากสายตาโลกเสรีอเมริกัน อันเป็นลักษณะการมองปัญหานานาชาติของคนร่วมสมัยของอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐ ฯ คือ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดูนันท์ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๕๗ ฉะนั้นความหวังที่จะเห็น โคริน เฟื่องเกษม พิจารณาปัญหาในแง่มุมใหม่ คือตามสายตาของคนปัจจุบัน ที่ไม่กลัวสงครามอุดมการณ์จนเกินงาม และมีโอกาสศึกษาสภาพต่าง ๆ ของไทยและ ส.ป.อ. ในบรรยากาศเป็นกลางกว่าบรรยากาศ "McCarthyism" ในสหรัฐ ฯ เมื่อทศวรรษ ๑๙๕๐ จึงเป็นความหวังที่สลายตัวไปพร้อม ๆ กับการอ่านบทนำของหนังสือเล่มนี้

"Since the Communist forces took over control in mainland China in 1946, Communist China increased its assistance to the Viet Minh and other Communist rebels in Southeast Asia. It also strongly intervened in the Korean war" (p. 1)

การวาดภาพว่า พรรคคอมมิวนิสต์ประพฤตินั้นเป็นอันธพาล แสดงอำนาจบาตรใหญ่ไปทั่วนั้น ย่อมเป็นสิ่งทำได้ แต่ทว่านักวิชาการโดยอาชีพเช่นผู้เขียน *Thailand and SEATO* พึงรักษาคุณลักษณะของภาพตามความเป็นจริงด้วย สิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนทำภายหลังปี ค.ศ. ๑๙๔๙ นั้น ไม่ใช่พฤติกรรมใหม่ประการใด สหรัฐ ฯ เองก็ให้ความช่วยเหลือโฮจิมินห์เป็นการส่วนตัวมาแล้วก่อนปี ค.ศ. ๑๙๕๐ แต่ที่ยุติความช่วยเหลือค้ำอำนาจยุโรปกรณแก่พรรคเวียตมินห์ ก็เนื่องจากการที่รัฐบาลจีนบนแผ่นดินใหญ่รับรองรัฐบาลของโฮจิมินห์ ผนวกกับความตื่นตัวหวาดวิตกภายในสหรัฐ ฯ เองเกี่ยวกับการแทรกซึมขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่ทำให้สหรัฐ ฯ มองเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเอเชียในระยะ ๒๐ ปีต่อมา ว่าเป็นลักษณะขาว-แดงตลอดไป อีกประการหนึ่ง การที่กล่าวว่รัฐบาล

บัคคิงแฮมกับทพาทในสงครามเกาหลีนั้น เป็นการกล่าวหาที่ลำเอียงเกินลักษณะนักวิชาการทั้งทำได้
หงษ์ ความจริงทั้งหมดนั้น ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลอังกฤษเองก็ไม่มี ความปรารถนาที่จะเข้าสู่สงครามเอเชีย
และได้ส่งคำเตือนผ่านตัวแทนอันเคยถึงปฏิริยาปฏิบัติของจีนต่อการที่กองทัพสหประชาชาติ (ที่มีทหาร
อเมริกันเป็นส่วนใหญ่) และสิ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิอเมริกันได้วิจัยเข้มแข็งแล้วทั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๑ ว่าสงครามเกาหลี
นั้นคือสงครามครูเสดของสหรัฐฯ ที่อำนวยการขยายตัวของจักรวรรดิอเมริกาในเอเชีย โดย J.W. Spanier,
"The Truman-MacArthur Controversy") ที่จะข้ามแม่น้ำยาลู เพราะบัคคิงแฮมถือว่าเขตพื้นที่แม่น้ำยาลูนั้น
เป็นเขตหน้าด่านประกันความปลอดภัยของชาติ ฉะนั้นเมื่อทางสหรัฐฯ ไม่รับฟังคำเตือน จีนจึงต้อง
ต้องกันภัยที่เขา เชื่อว่าคุกคามเสถียรภาพและความมั่นคงของชาติเขา (เทียบกับปฏิริยาตอบโต้ของ
สหรัฐฯ ต่อวิกฤตการณ์ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๖๒) นักวิชาการในฐานะคนกลางควรอย่างยิ่งที่จะเสนอ
ข้อเท็จจริงทั้ง ๒ ด้าน ไม่ใช่เสนอรูปภาพที่เปรียบได้กับคำโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายโลกเสรี
อย่างใด โคริน เฟื่องเกษม ได้วาดภาพพจน์รัฐบาลจีนที่กักจกสายตาของสามัญชน ที่ตกเป็นเหยื่อ
ของการโฆษณาชวนเชื่อขาว-แดงแต่ถ่ายเดียว

ด้วยความเชื่อมั่นในความเกรงกลัวของคอมมิวนิสต์และความถูกต้องของโลกเสรี ที่มีสหรัฐ
อเมริกาที่เป็นผู้นำเอง ที่ทำให้ผู้เขียนมองข้ามสาเหตุแท้จริง หรือขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ถึง
เหตุผลที่กระตุ้นให้คนไทยร่วมเป็นสมาชิก ส.ป.อ. ในปี ค.ศ. ๑๙๕๕ (นับจากวันที่สนธิสัญญาฉบับนี้
ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากแต่ละประเทศที่ร่วมลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้) ผู้เขียน
Thailand and SEATO ได้รวมสาเหตุที่ไทยตัดสินใจเป็นสมาชิกองค์การป้องกันร่วมกันแห่งภูมิภาค
ว่าเกิดจากความต้องการที่จะสร้างความมั่นคงให้ตนเอง ความรังเกียจในหลักการคอมมิวนิสต์ และ
ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมในค่ายโลกตะวันตก (บทที่ ๓ หน้า ๑๓-๑๔)

จริงอยู่ความปรารถนาที่จะสร้างความมั่นคงให้กับชาติ ทำให้รัฐบาลขณะนั้นเห็นความ
จำเป็นของการมีพันธมิตรมหาอำนาจทางการทหาร แต่ไม่ใช่ด้วยเหตุแห่งความกลัวในลัทธิ
คอมมิวนิสต์เป็นปฐม ความต้องการหลักคำประกันอธิปไตยของไทย ในภาวะที่ถูกคุกคามจากอำนาจ
ภายนอกนั้น เป็นความคิดที่พึงใจผู้นำไทยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว เมื่อปรากฏเด่นชัดว่า
นโยบายเป็นของกลางของไทย ที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากอังกฤษ และสหรัฐฯ ไม่มี
ประสิทธิภาพพอที่จะรักษาอธิปไตยของไทยได้ เมื่อญี่ปุ่นยื่นคำขาดเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑
ความพยายามหาเพื่อนของไทยนั้น เริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลก เห็นชัดเมื่อจอมพล ป. กลับเข้ามาเป็น
นายกรัฐมนตรี ในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ เพราะจอมพล ป. มีเหตุผลส่วนตัวอีกแรงหนึ่ง ที่กระตุ้นให้ไทย

หามิตรมหาอำนาจจากหมู่ประเทศตะวันตก (อันได้แก่ความประสงค์ที่จะลดล้างความสงสัยของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษว่าจอมพล ป. มีใจเป็นปฏิปักษ์ต่อมหาอำนาจยุโรป และความรังเกียจชาวจีนของจอมพล ป. เองเป็นอาทิ) ฉะนั้น ไทยจึงได้รับรองรัฐบาลทั้ง ๓ ของอินโดจีนของฝรั่งเศส ส่งทหารไปช่วยรบในสงครามเกาหลี (เป็นชาติเอเชียเดียวที่อยู่นอกเขตอิทธิพลการเมืองของมหาอำนาจที่ทำเช่นนั้น) อันจัดได้ว่าเป็นระชนโยบาย "ทอคแท้" ครึ่งมโหฬาร จากบทบาทในสงครามเกาหลี ทำให้ไทยได้รับความสนใจจากสหรัฐฯ สหรัฐฯ เองขณะนั้นก็มีความต้องการที่จะบีบวงล้อมอำนาจของคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะของจีน เพราะความสำคัญในภัยคอมมิวนิสต์ในเกาหลี และพิจารณาว่า การต่อสู้ของกลุ่มชาตินิยมเวียดนามนี้ แท้จริงคือการต่อสู้เพื่อขยายหลักการสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ เมื่อเชื่เช่นนั้น สหรัฐฯ ย่อมต้องการจะหาเพื่อนในเอเชีย (โดยเฉพาะเมื่อฐานะทางการทหารฝรั่งเศสอ่อนลง ๆ ในอินโดจีน) เพื่อร่วมในสงครามครูเสดต่อต้านการรุกรานของโลกเสรี ประเทศไทยในฐานะชาติเอกราชย่อมจะเป็นเพื่อนที่เหมาะสมมากกว่าดินแดนอื่น ๆ ที่เป็นอาณานิคมของมหาอำนาจอื่น และแท้จริงเป็นชาติเดียวที่กระตือรือร้นที่จะมีเพื่อน ผลประโยชน์ของทั้ง ๒ ชาติจึงตรงกัน มีผลให้เกิดองค์การ ส.ป.อ. ขึ้น มีนักวิชาการผู้หนึ่งกล่าวว่า โดยสาระแล้ว สนธิสัญญาไมลา คือการทำสัญญาการทหารระหว่างสหรัฐกับไทย ทั้งนี้เพราะชาติอื่น ๆ ทั้งหมดที่เป็นสมาชิก ส.ป.อ. ต่างมีสัญญาความร่วมมือทางการทหารกับสหรัฐฯ แล้วทั้งสิ้น

การที่โครีน เพียงเกษม เสนอเหตุผลดังกล่าว โดยเน้นหนักถึงความสำคัญของคอมมิวนิสต์ต่อนโยบายต่างประเทศของไทยในระหว่างก่อสร้าง ส.ป.อ. นั้น แม้จะมีมูลความจริง ก็ไม่ใช่ความจริงที่ได้รับการวินิจฉัยอย่างถ่วง ๆ ทั้งนี้เพราะผู้เขียนคงจะเชื่อว่า (เหมือนคนส่วนใหญ่ในทศวรรษ ๑๙๕๐) ความรังเกียจชาวจีนของไทย (Anti-Chinese) นั้นเป็นอย่างเดียวกับความรังเกียจลัทธิคอมมิวนิสต์ (Anti-Communist) ซึ่งเป็นการสรุปความที่ผิดเพี้ยนความจริงยิ่ง ดังเห็นได้จากความรู้สึกรังเกียจจีนกับความรังเกียจรัสเซียของคนไทย และการที่ผู้เขียนพิจารณาเฉพาะสาเหตุที่ทำให้ไทยร่วมเป็นชาติจัดตั้ง ส.ป.อ. โดยไม่พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาต้องการตั้งองค์การป้องกันร่วมกันแห่งภูมิภาคนี้ ทำให้วิจารณ์ปัญหาในการวิจัยปัญหาต่าง ๆ ต่ำกว่ามาตรฐานนักวิชาการปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย

ความสับสนของบทที่ ๓ ที่ว่าด้วยบทบาททางการเมืองของไทยใน ส.ป.อ. เห็นได้ง่ายๆเลยตั้งแต่เมื่อผู้เขียนอธิบายถึงหน่วยงาน ส.ป.อ. ผู้เขียนไม่กล่าวถึงหน่วยงานทั้งหมดไว้รวมกัน (เช่น

กล่าวถึงหน่วยงานทหารในบทที่ ๔) เพื่อแสดงถึงกรอบโครงการทำงานทั้งหมดของ ส.ป.อ.อย่าง
กระชับ และที่ประหลาดที่สุดก็คือ การที่ผู้เขียนงวดวันพูดถึงการเงินของ ส.ป.อ. ว่าประเทศ
สมาชิกนั้นแบ่งเบาภาระงบประมาณประจำปีอย่างไรบ้าง ฉะนั้นเมื่อขาดการศึกษาศึกษาด้านนี้
ก็เป็นการยากสำหรับผู้คนที่จะสรุปแบบง่าย ๆ ดังที่โคริน เฟื่องเกษม ทำในท้ายบทที่สองว่า

*"On the whole Thailand's rights in SEATO seemed to be larger than its
duties, and Thailand can be the greatest beneficiary of SEATO."* (p. 23)

เมื่อผู้เขียนกล่าวถึงการที่จอมพลสฤษดิ์ จันทรวัติกกลับมามีอำนาจครั้งที่สองในปี ค.ศ.
๑๙๕๘ เขาให้เหตุผลไว้ดังนี้

*"The Thanom government faced unrest in Thailand. He had to cope with
growing official corruption and with the press which was becoming more irresponsible
and open to Communist infiltration."* (p. 29)

ย่อมเป็นหลักฐานเหนือคำพูด ๆ ถึงระดับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสภาพการณ์ในเมืองไทย ที่ผู้เขียนได้
ศึกษาค้นคว้า ว่าเขามีความรู้ความเข้าใจแตกฉานหรือไม่

ผู้วิจารณ์ ประสพกับความงุนงงยิ่งเมื่อพยายามจะเข้าใจวิกฤติการณ์ในลาวระหว่าง ค.ศ.
๑๙๕๙-๑๙๖๒ (หน้า ๓๑-๓๗) ส.ป.อ. เสียอิทธิพลอย่างมาก ในฐานะองค์การป้องกันร่วม
กันแห่งภูมิภาค เพราะไม่มีบทบาทใด ๆ ที่มีน้ำหนักเลยตลอดระยะวิกฤติการณ์นี้ ไทยหมดศรัทธาใน
ส.ป.อ. ที่จะป้องกันเมืองหน้าด่านของไทย และได้ใช้อิทธิพลทางการเมืองบังคับให้สหรัฐฯ ทำ
การตกลงให้ความช่วยเหลือไทยทางการทหารโดยตรง เอกสารนี้รู้จักกันดีในนาม "แถลงการณ์ร่วม
รัสค์-คอมันด์" (The Rusk-Khoman Communique) แห่งปี ๑๙๖๒ เป็นการยอมรับในคำ
ว่า ส.ป.อ. นั้น ไม่อาจให้ความคุ้มกันแก่ไทยได้เท่ากับสหรัฐฯ และการแก้ไขขบวนการของบทบัญญัติ
ที่ ๕ ข้อหน้าที่ ๑ ที่กล่าวถึงการลงมติยินยอมของสมาชิกทุกประเทศเท่านั้น ที่จะมีผลให้การตัดสินใจ
ใจของ ส.ป.อ. มีผลบังคับใช้ได้ มาเป็นการลงมติแบบเสียงข้างมาก และเสียงข้างน้อยไม่คัดค้าน
คือไม่ออกเสียง ความจริงนี้ดูเหมือนว่า โคริน เฟื่องเกษม เองก็ยังไม่ทราบชัดเจนจากประโยคที่ว่า
*"Realising the divergent interests of the SEATO member countries, it would also be more
realistic to replace the unanimity clause with majority rule..."* (p. 70) แท้จริงการปรับปรุง

บทบัญญัติ^{๕๕} มาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๓ ดังที่ F. Greene: "U.S. Policy and the Security of Asia" for Council on Foreign Relations, 1968 ให้อธิบาย ก็เป็นการยืนยันว่าสมาชิก ส.ป.อ. เอง ก็เห็นข้อบกพร่องที่เกิดจากการที่ ส.ป.อ. ไม่อาจดำเนินนโยบายใดๆ ได้เกี่ยวกับลาว (ยกเว้นตัวการใช้จ่ายเงินอันสุนทร) ผลของวิกฤตการณ์ลาวครั้งนั้นทำให้มีการตกลงกันที่เงินวอยกฐณะลาว ให้เป็นชาติที่เป็นกลาง และยกเลิกอำนาจคุ้มกันของ ส.ป.อ. การที่สัญญาเจนีวา ค.ศ. ๑๙๖๒ ระบุ นาม ส.ป.อ. ว่าเป็นองค์การต้องห้ามในลาว ย่อมแน่นอนอย่างหนักที่สุดถึงอิทธิพล-ชื่อเสียงของ ส.ป.อ. ด้านการทหารและการเมือง ว่าลดถอยมากเพียงใด และประกาศชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ สามารถลดขนาด ส.ป.อ. (ในแง่ภูมิศาสตร์-ดินแดนที่ ส.ป.อ. ว่ามีสิทธิเข้าปฏิบัติการ) ด้วยความเห็นชอบของนานาชาติ รวมทั้งสหรัฐอเมริกาด้วย เมื่อข้อเท็จจริงเป็นดังนี้ผู้วิจารณ์จึงต้องมีอาการ ปรีเวทนาทางสมองยิ่งเมื่ออ่านพบว่า

"Thailand's confidence in SEATO and the United States was restored by two events. The first one was a joint declaration of the Thai Foreign Minister Thanat Khoman and Secretary guarantee of Thailand its security..."

Another event which helped restore Thailand's confidence in SEATO was the SEATO action in the crisis in May 1962...

(แท้จริง คือการที่สหรัฐฯ ส่งทหารมาประจำไทยครั้งแรก ซึ่งยังเป็นปัญหาถกเถียงกันว่า ไทยขอให้มา หรือสหรัฐฯ อยากรมาเอง)...

At the Geneva Conference, Laos presented its statement of neutrality which declared that it would not "recognise the protection of any alliance or military coaliton (including SEATO). Since then, SEATO's role in Laos has been further limited..."

In the "domino" view of Southeast Asia, Thailand, under the Sarit regime, always stood firm, surrounded by wavering neighbours in Laos, Cambodia, Vietnam, and Burma. Sarit's determination to solve the Laotian problems motivated Thailand to take a strong political role in SEATO..." (pp. 36-37)

บทที่ ๖ และบทที่ ๗ เป็นส่วนที่จะเว้นไม่กล่าวถึงไม่ได้ ^{๕๕} ทงนเพราะผู้เขียนแสดงถึงกรมองปัญหาเชิงวิจัยและวิจารณ์ ^{๕๕} พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางที่ ส.ป.อ. พึงเป็นไปในอนาคต ^{๕๕} โคริน

เพ็ญเกษม ได้วิจารณ์บทบาทของ ส.ป.อ. ว่า... ที่อ่อนแอเพราะบทบัญญัติที่ ๒ และที่ ๔ ของสนธิสัญญาแมนนิลา ซึ่งเป็นบทวิจารณ์ที่ยอมรับกันทั่วไป แต่การที่ผู้เขียนถือว่าบทบัญญัติที่ ๔ "prevents the automatic sanctions which are needed and in contrast to NATO's effective provision of "Attack-one-attack-another" Formula" นั้น ดูจะขาดการพิจารณาตามสภาวะความเป็นจริง ทั้งตามประโยคข้างต้น ย่อมหมายความว่า "Automatic Sanctions" เป็นวิธีการที่จะแก้ปัญหา ส.ป.อ. ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อเสียที่ย่อมตามมาพร้อมกับวิธีการนี้ ย่อมมีมากเช่นกัน เช่นอธิปไตยของชาติสมาชิกที่อาจไม่ต้องการให้ ส.ป.อ. เข้ามามีบทบาทในบางกรณี หรือเสรีภาพของชาติสมาชิกที่มีสิทธิพิจารณา เพื่อคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว ว่าสมควรจะเข้าไปมีบทบาทในประเทศอื่นหรือไม่ สาเหตุสำคัญที่ ส.ป.อ. ไม่นำวิธีการดังกล่าวมาใช้ เพราะรัฐบาลสหรัฐฯ มีความประสงค์ที่จะให้สนธิสัญญานี้ ผ่านสภาเซเนตอย่างปราศจากอุปสรรค และเสนอการใช้อาวุธปรมาณู (massive retaliation) ของสหรัฐฯ ค่าประกันกรณีฉุกเฉินจริง ๆ แทน ถ้าหากใครใน เพ็ญเกษม จะนึกถึงคุณค่าของเอกสารขั้นต้นอเมริกันบ้าง เธอคงจะเข้าใจประเด็นนี้ ดู *Hearings before the Committee on Foreign Relations U.S. Senate, 83 rd. Congress, 2nd session on Executive K., Southeast Asia Collective Defence Treaty and the Protocol thereto, November 11, 1954, January 19, 1955* ผู้วิจารณ์รู้สึกพิศวงมาก ที่พบว่า ผู้เขียนไม่ให้ความสนใจเอกสารภาษาอังกฤษเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นเอกสารราชการ หรือหนังสือพิมพ์อเมริกัน-อังกฤษในระบอบดังกล่าว (๑๙๕๐-๑๙๕๖) ในขั้นสุดท้าย ยุทธวิธีแบบแทรกซึมของกลุ่มนิยมคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เป็นที่สงสัยว่ามาตรการ "Automatic Sanctions" จะใช้ได้ผลประการใด ทั้งนี้เพราะเป็นการยากที่จะมีการโจมตีตามลักษณะสงครามในแบบที่จะเข้าสู่ "Attack-one-attack-all" ได้

ผู้เขียนซึ่งตั้งข้อสงสัยอีกประการหนึ่งของ ส.ป.อ. คือ การที่มีสมาชิกชาติเอเชียอื่นออกไปและเสนอแนะว่า หากมีวิธีการรวมประเทศอื่น ๆ เช่นพม่า อินเดีย ยองกง ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ส.ป.อ. จะมีความหมายทางการทหารมากขึ้น แต่ด้วยความจริงที่ว่า ขณะนี้ "SEATO is outside the main course of grand strategy in Asia, some feel that its strategic role is limited to that of a bystander." (p. 17) ลักษณะที่ขัดแย้งเป็นปัญหาสุดขั้วมากมาย จากการวิจัยเสนอแนะดังกล่าว ดังพอจะกล่าวเป็นข้อ ๆ ซึ่งถึงความวุ่นวายไม่กระจ่างในวิจัยปัญหาของผู้เขียน

(๑) หากจะมีการขยายสมาชิกโดยการชักชวนดินแดนต่างๆ ที่กล่าวแล้วทั้งหมด ให้ร่วมมือกับ ส.ป.อ. ได้สำเร็จ ย่อมหมายความว่า ส.ป.อ. ไม่ใช่องค์การเพื่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อีกต่อไป จะต้องมีการเปลี่ยนชื่อองค์การใหม่ ในขณะที่ปากีสถานเป็นสมาชิกอยู่ ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์มากแล้ว ผู้เขียนดูไม่สำคัญว่าข้อเสนอของเรานั้นหมายถึงการล้มเลิก ส.ป.อ. เพื่อองค์การร่วมมือใหม่

(๒) ผู้เขียนไม่อธิบายให้กระจ่างว่า เหตุใดพม่า (หรือแม้แต่อินเดียที่เชื่อว่ามีความและเกียรติศักดิ์ใหญ่ยิ่งที่สุด -- โดยไม่บอกว่าใหญ่ยิ่งที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศใด ซึ่งคงไม่ใช่เอเชียอาคเนย์แน่ เพราะอินเดียไม่ได้อยู่ในภูมิภาคนี้ แท้จริง นี่คือการเขียนแบบบิดขลุ่ยของโคริน เฟื่องเกษม ที่มีอยู่ทั่วไปในหนังสือเล่มเล็ก ๆ เพียง ๙๐ หน้าของเธอ) จึงไม่เข้าเป็นสมาชิก หากผู้อ่านไม่มีความรู้เกี่ยวกับ ส.ป.อ. เลย ก็อาจจะตั้งคำถามว่า เป็นเพราะ ส.ป.อ. ไม่รับพม่าเป็นสมาชิก ผู้วิจารณ์ ไม่อาจหยิ่งใจผู้เขียนได้ว่า เหตุใดผู้เขียนจึงไม่กล่าวถึงปฏิกิริยาของบรรดาประเทศในเอเชียอาคเนย์ต่อ ส.ป.อ. ซึ่งมีต้นตอแท้จริงมาจากความไม่ไว้วางใจบรรดาประเทศมหาอำนาจที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคมในแถบนี้ ผนวกกับความปรารถนาแรงกล้าที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยอิสรภาพมากที่สุดที่ประเทศเล็กพึงมี ได้ และความหวังที่จะลดบรรยากาศคั่งเครียดของโลกคอมมิวนิสต์และโลกเสรี โดยดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นกลาง (ซึ่งต้องระลึกรถึงเหตุผลเฉพาะตัวของแต่ละรัฐด้วย) ด้วยเหตุนี้ ส.ป.อ. จึงไม่ได้รับคะแนนนิยมจากประเทศเหล่านั้นเท่าที่นโยบายเป็นกลางนานาปรารถนา ปัญหาที่ ส.ป.อ. เผชิญอยู่นั้น จึงเกิดจากการถูกทอดทิ้งจากประเทศเอเชียอาคเนย์ มากกว่า ส.ป.อ. ทอดทิ้งประเทศเหล่านั้น

(๓) การที่สนธิสัญญาไมตรีไม่วางได้วัน หรือฮ่องกง (หรือเกาหลีใต้ที่ไม่อาจอนุโลมว่าอยู่ในภูมิภาคนี้ได้) ไว้นั้น เพราะปัญหาการเมืองซับซ้อนหลายประการ ที่ผู้เขียนไม่อธิบายให้เห็นชัดที่สุด คือการที่ทุกประเทศที่เป็นสมาชิก ส.ป.อ. ยอมรับว่า ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน ฉะนั้น การที่จะรวมเอาดินแดนที่ยังไม่มีฐานะทางการเมืองแน่นอน คือ เป็นส่วนที่ถูกแบ่งแยกของประเทศจีนไว้ใน ส.ป.อ. ย่อมเป็นกวนเสียดทางการเมืองนานาชาติยิ่ง แม้แต่ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส ยังเห็นภัยจากการนี้ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ เหตุใด โคริน เฟื่องเกษม จึงไม่อาจมองเห็นได้ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ เป็นสิ่งมหัศจรรย์จริง ๆ ฮ่องกงนั้นจากสภาวะภูมิศาสตร์อย่างเดียวกันก็มีลักษณะไม่ต่างกับเขตเกาหลีเหนือ เมื่อข้ามแม่น้ำยาลูเลย ย่อมเห็นที่เขื่อนว่า รัฐบาลจีนซึ่งกำลังจะไม่ยอมแน่นอนที่ ส.ป.อ. จะมาคงประชิดคนเขื่อนนั้น นอกจากนั้น สภาวะการเมืองอันละเอียดละไมของฮ่องกง ในความสัมพันธ์สามเสาของอังกฤษ-ฮ่องกง-สาธารณรัฐประชาชนจีน ก็เป็นข้อห้ามในตัว ที่จะมาเสียเวลาคงสมมุติฐานว่าฮ่องกงควรรวมอยู่ในเขต ส.ป.อ.

(๔) เป็นไปได้อย่างไร ที่ผู้เขียนยังสามารถเขียนถึงการที่สาธารณประชาชนจีนจะส่ง กองทัพมาโจมตีเอเชียอาคเนย์ ในเมื่อตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปี ปักกิ่งไม่เคยทำเช่นนั้น หรือแม้ แต่วอชิงตันก็ไม่มีจะทำ สิ่งที่น่าแปลกใจจะทำแน่นอน คือการให้ความช่วยเหลือขบวนการคอมมิวนิสต์ใน ดินแดนนี้ในรูปร่างต่าง ๆ แต่คงไม่มีโอกาสที่จะมาในรูปกองทัพแน่ เพราะได้คงไม่คุ้มเสีย

(๕) โคริน เฟื่องเกษม เอามาตรการโตมาจัดว่า ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชั้น ไม่ได้อยู่ในอาณาบริเวณที่เรียกว่า "Grand Strategy in Asia" และที่ใดคือบริเวณที่เธอคง สมญาส่งงานนี้ และผู้อ่านจะหาหลักฐานที่โตมายืนยันว่า บทบาททางการทหารของ ส.ป.อ. ที่มี บั๊กจังกักนี้ เกิดจากการที่ไม่ได้อยู่ในบริเวณที่เป็นศูนย์แห่งการชิงไหวพริบในเอเชีย และไม่ใช่ว่า เกิดจากความจริงที่ผู้เขียนได้อรรถาธิบายไว้เบื้องต้น ๆ ว่าเกิดจากบทบัญญัติที่ ๒ และที่ ๔ ของ สนธิสัญญาามนิลา

นอกจากนี้เมื่อมาถึงการพิจารณาข้อโต้แย้งของการที่ไทยเป็นสมาชิก ส.ป.อ. ผู้เขียนยังให้ วิธีการตีความ เสนอเหตุผลที่ตนเห็นเกินที่ผู้อ่านจะยอมรับได้ (ดูหน้า ๘๑) เช่น การตีความว่า การปกป้องของ ส.ป.อ. ที่ให้แก่ประเทศไทยนั้น ช่วยไทยให้พ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ แท้จริงคงที่ได้ กล่าวกว่า ส.ป.อ. ไม่อาจช่วยไทยได้ในวิกฤตการณ์ลาว ๑๙๕๙-๖๒ จนไทยต้องหันไปพึ่งสหรัฐฯ โดยตรง และพัฒนาความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับสหรัฐฯ ๆ จนแทบจะแยกตัวไม่ออกแล้วในขณะ นี้ การที่จะพูดว่าไทยสามารถขอให้ ส.ป.อ. (และสหรัฐฯ) ส่งกำลังมาช่วย เมื่อเชื่อว่าตนถูกคุกคามนั้น ไม่จำเป็นที่จะหมายความว่า จะต้องได้รับความช่วยเหลือนั้น ๆ ทุกครั้งที่ขอ เมื่อขอในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ ก็ไม่ได้รับ ย่อมเป็นตัวอยู่อย่างที่อยู่แล้ว หาก ส.ป.อ. จะอ้างความสำเร็จใด ๆ ได้เลย ก็คงจะเป็นการ อ้างว่า การที่ไม่มีการโจมตีในแบบของกลุ่มคอมมิวนิสต์ต่อประเทศสมาชิก ก็เพราะกลัวอำนาจ ตีกลับของ ส.ป.อ. ซึ่งก็เป็นเพียงการอ้างในอำนาจ Deterrent ขององค์การ ที่ยอมมีข้ออภิปราย โต้แย้งได้แน่นอน

ในการพิจารณาแนวและต่าง ๆ ที่ ส.ป.อ. อาจนำมาปฏิบัติในอนาคตนั้น ผู้เขียนได้ แยกแยะแนวและเป็นข้อ ๆ พร้อมทั้งรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ ส.ป.อ. หรือ นักถาวรเมืองที่สำคัญ ๆ มาเสนอไว้ด้วย (หน้า ๘๔-๘๕)

ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการยกเลิกองค์การ ส.ป.อ. เพราะเชื่อว่า หากปราศจาก ส.ป.อ. แล้ว คอมมิวนิสต์จะมีโอกาสมากขึ้น ที่จะขยายอำนาจเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ และทั้งประเทศฟิลิปปินส์ และไทยคงต้องตกใจแน่นอน การกล่าวเช่นนั้น เท่ากับยอมรับว่า ส.ป.อ. มีอำนาจยับยั้งชั่งตี คอมมิวนิสต์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถ้าดูกันจากความเป็นจริง (ดังกล่าวข้างต้นแล้ว) ส.ป.อ. โดย

เฉพาะภายหลังปี ค.ศ. ๑๙๖๒ นั้น ไม่มีอำนาจแท้จริงทางการทหาร และจากตัวเลขที่เพิ่มขึ้นของ
ผู้ก่อการร้ายในไทยเอง ที่มากขึ้นตามลำดับ (ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ หนังสือพิมพ์ไทยประมาณว่า
มีผู้ก่อการร้าย ๒,๔๐๐ คน แต่จากการสืบข้อมูลของฝรั่งว่ามีราว ๆ ๓,๐๐๐-๓,๕๐๐ คน และมีผู้ให้
ความร่วมมือประมาณ ๒๐,๐๐๐ คน เทียบตัวเลขนี้กับตัวเลขในระยะ ๑๙๕๔-๑๙๖๐ ของจำนวน
ผู้ก่อการร้ายในไทย) ย่อมเป็นการยืนยันว่า ส.ป.อ. ไม่อาจยับยั้งการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ได้
ขณะนั้น ก็ปรากฏเป็นทางการเช่นเดียวกันว่า ส.ป.อ. จะแปรจุดมุ่งหมายจากการสร้างกำแพงป้องกัน
เขต ส.ป.อ. ด้วยกำลังทหารจากภัยคอมมิวนิสต์ เป็นการเน้นหนักถึงนโยบายช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ
สังคม การศึกษาและวัฒนธรรม (ดูสุนทรพจน์ของเลขาธิการ ส.ป.อ. ๑๙๗๓) ทั้งไทยและ
ฟิลิปปินส์ก็ไม่แสดงปฏิกิริยาต่อต้านไม่พอใจแต่ประการใด จึงเป็นหลักพอสรุปได้ว่า ประเทศ
ทั้งสองขณะนั้น ก็เห็นความสำคัญของการพัฒนาสังคม เพื่อยกฐานะและปัญญาของพลเมือง มากกว่า
ที่จะยังหลงงอแงจะอยู่กับสิ่งที่ ส.ป.อ. ได้พิสูจน์แล้วหลายครั้งว่าทำไม่ได้ การที่โครีน เฟื่องเกษม
มองข้ามการแปรสภาพของ ส.ป.อ. อย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นเข็มทิศที่แสดงถึงความไม่กระจ่างใน
การศึกษาปัญหา ส.ป.อ. ของเธออีกประการหนึ่ง

ผู้เขียนยกเอาแนวคิดของ Russell H. Fifield ใน "Southeast Asia in United States
Policy" (๑๙๖๓) มาอ้างเป็นหลัก ว่าควรจะขยายอำนาจของ ส.ป.อ. แบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อสร้าง
อำนาจยับยั้งพวกคอมมิวนิสต์ (หน้า ๘๖) ปัญหาที่ผู้อ่านจะต้องถาม อันสืบเนื่องมาแต่ข้อเสนออันนี้คือ
ประเด็นที่ว่า เหตุใดผู้เขียนเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคตจึงต้องหันไปพึ่งผลงานที่เขียนเมื่อ ๑๐ ปี
มาแล้ว จริงอยู่ ข้อเสนอของ Fifield อาจเป็นข้อคิดที่เหมาะสมแก่บรรยากาศของปี ๑๙๖๓ แต่โครีน
เฟื่องเกษม ได้มีโอกาสคิดว่า Fifield มาก ความผันแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะ ๑๐ ปีนี้ ไม่มี
ความหมายใด ๆ ต่อการพิจารณาอนาคตของ ส.ป.อ. ในทศวรรษ ๑๙๗๐ เลยหรือ

ผู้เขียนไม่พยายามอธิบายให้แจ่มแจ้ง เมื่อกล่าวถึงแนวแนะต่าง ๆ ที่ ส.ป.อ. อาจนำมา
ปฏิบัติ เพื่อช่วยผู้อ่านให้เห็นตระหนักแน่ถึงผลดี-ผลเสียที่จะเกิดขึ้น หากแนวแนะใดแนวแนะหนึ่ง
ได้รับความสนับสนุนอย่างเป็นทางการของ ส.ป.อ. เช่นเหตุผลที่ว่า ส.ป.อ. จะเป็นแบบองค์การ
นำได้ไม่ได้เพราะ

"The United States' persistent belief in the use of mobile striking power, and
the unequal military power among the member" (หน้า ๘๗) ทั้งนี้ย่อมหมายความว่า องค์การ
นำไต้หวันมีสมาชิกที่มีอำนาจทางการทหารเท่าเทียมกัน (ซึ่งไม่จริงที่สุด) และสหรัฐ ฯ จะไม่ใช่
อำนาจในฐานะมหาอำนาจนิวเคลียร์เพื่อป้องกันสมาชิกนำได้ (ซึ่งก็ไม่จริงอีกเช่นกัน)

หรือแน่นอนว่า การใช้ลัทธิมอนโรในเอเชียอาคเนย์เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้เพราะ "(It) would be ignored by the other great powers and the nationalistic governments in Southeast Asia" (หน้า ๘๗) เหตุผลนี้ไม่ได้ตอบความสงสัยของผู้อ่านว่า เหตุใดมหาอำนาจอื่น ๆ จึงไม่อาจละเลยลัทธิมอนโร เมื่อใช้กับอเมริกาใต้ และประเทศลาตินอเมริกาอื่น ๆ ไม่มีรัฐบาลเชิงชาตินิยมที่จะขัดขวางบทบาทที่ขยายใหญ่ของสหรัฐ ฯ ตามลัทธิมอนโรหรือ

หรือนโยบายเป็นกลางของเอเชียอาคเนย์ ว่าเป็นเพียง "A hopeful ideal for the Future" เพราะสถานการณ์ยังไม่เหมาะ และมหาอำนาจเช่นสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตรัสเซีย "will have to be greatly convinced to accept this ideal" โดยไม่บอกว่า ในสถานการณ์ปัจจุบัน มหาอำนาจทั้งสองชาตินั้นแสดงท่าทีคล้อยตามข้อเสนอของ ASEAN มากกว่าที่จะเห็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตอิทธิพลของมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งโดยเฉพาะ

หรือการที่องค์การร่วมมือส่วนภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ASEAN และ ASPAC ไม่อาจทำหน้าที่รักษาความมั่นคงได้ จะเป็นไปได้หรือว่า "ความมั่นคง" นั้นรักษาได้ด้วยกำลังทหารแค่อันเดียว ประวัติความเป็นมาของ ส.ป.อ. ทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าเป็นไปไม่ได้ ในการวิจัยลักษณะของทั้ง ASEAN และ ASPAC ของผู้เขียน จึงเป็นการวิจัยคิดประเด็น วัตถุประสงค์เอกขององค์การร่วมมือทั้งคู่ไม่ใช่เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงทางการทหาร แต่หวังจะแก้ภัยการพัฒนาค้านเศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้ที่ SEATO จะแปรสภาพเป็นทั้ง ASEAN และ ASPAC (จากคำพูดของเลขาธิการ ส.ป.อ. ปัจจุบัน SEATO ก็กำลังแปรสภาพไปสู่การสนับสนุนทางสังคมและวัฒนธรรม) และการตั้งข้อสังเกตว่า "For Thailand, it is unlikely to diminish reliance on SEATO in favour of ASEAN unless the United States undertakes to back up ASEAN in some fashion..." จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานที่เป็นไปไม่ได้ (ผู้เขียนได้กล่าวว่าเป็นไปไม่ได้เช่นกัน แต่ก็ด้วยเหตุผลว่าเพราะสหรัฐอเมริกานำไม่ทำ ซึ่งค่อนข้างคลุก ASEAN มาก แท้จริง หากสหรัฐอเมริกายากทำก็ทำไม่ได้ เพราะชาติสมาชิก โดยเฉพาะฟิลิปปินส์อินโดเนเซียไมยอม)

Thailand and SEATO จึงเป็นหนังสือต่ำกว่าระดับวิชาการมาก และแม้ด้วยราคาเพียง ๓๕ บาท ก็เรียกว่าแพงมากเหลือเกิน หากหนังสือนี้จะมีข้อดี ก็คงตรงที่ทำให้ผู้อ่านที่เป็นคนไทยที่หามีความรู้เกี่ยวกับ ส.ป.อ. เกิดแรงคล้อยใจอยากเขียนหนังสือเกี่ยวกับองค์การนี้และไทยบ้าง เพราะความบกพร่องต่าง ๆ ดังยกเป็นตัวอย่างพอสังเขปข้างต้น

กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทความปริทัศน์

การเมืองไทย

ไม่ว่าใครก็ตามที่รับหน้าที่เขียนบทความปริทัศน์เกี่ยวกับหนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้^๑ คงหนีไม่พ้นที่จะต้องเขียนบทวิจารณ์ออกมา ภายใต้หัวข้อของ “การเมืองไทย” หรือภายใต้ชื่ออื่น ๆ ที่มีความหมายในทำนองเดียวกันนี้ เนื่องจากเกือบจะกล่าวได้ว่า ลักษณะร่วมเพียงลักษณะเดียวของหนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้คือ ต่างก็เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองไทย กล่าวคือ หนังสือ *อุดมการณ์ทางการเมือง* ของ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช มีบางบท (บทที่ ๓ ว่าด้วยอุดมการณ์ประชาธิปไตย และบทที่ ๕ อุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมไทย) ที่คล้ายกับหนังสือ *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย* ของ ดร. กมล สมวิเชียร และเนื้อหาของหนังสือ *Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand* ของ ดร. ลิขิต ธีรเวคิน คล้ายกับบทที่ ๔ (ชนชั้นนำกับประชาธิปไตย) ของหนังสือ *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย* ของ ดร. กมล กระนั้นก็ตาม เนื้อหาของหนังสือทั้ง ๓ เล่มดังกล่าวยังคงต่างแง่ต่างมุมกัน แต่อย่างไรก็ตามความต่างแง่ต่างมุมกันนี้ ได้ช่วยให้หนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ ประกอบกันเป็นอย่างดีภายใต้หัวข้อเรื่อง “การเมืองไทย”

หากเรายอมรับคำจำกัดความของ “การเมือง” ว่าเป็น ขบวนการที่สิ่งที่มีค่า^๒ (values) ในสังคมถูกแจกจ่ายไปยังสมาชิกของสังคมนั้น ในลักษณะที่สมาชิกเหล่านั้นต้องยอมรับ (authoritative manner)^๓ สิ่ง ๆ หนึ่งที่จะมีผลอย่างมากต่อขบวนการทางการเมือง คือ การที่ประชาชนมีความ

๑ หนังสือที่จะวิจารณ์ในบทความฉบับนี้ ได้แก่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *อุดมการณ์ทางการเมือง*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกตุไทย ๒๕๑๗); กมล สมวิเชียร, *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๖); และ Likhit Dhiravegin, *Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand* (Bangkok: Thai Watana Panich co., Ltd., 1973.)

๒ คำว่าสิ่งที่มีค่า (values) ในที่นี้ มีความหมายทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุ เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น อำนาจ ชื่อเสียง เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็มีความหมายทั้งในทางบวกและทางลบด้วย กล่าวคือ ขบวนการทางการเมืองจะกำหนดว่าใครจะเป็นผู้ได้และเป็นผู้เสียสิ่งที่มีค่าเหล่านั้นอย่างไรบ้าง เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยภาษีอากร กำหนดให้ผู้ที่มียาได้ถึงระดับหนึ่งต้องเสียภาษีตามอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น

๓ เป็นคำจำกัดความของคำว่า “การเมือง” ที่ยอมรับกันทั่วไป อ่านรายละเอียดได้จาก Harold D. Lasswell, *Politics: Who Gets What, When, How?*, (Cleveland: World Publishing, 1958).

รู้สึกว่าการแจกจ่ายสิ่งที่มีค่าอันเป็นการกระทำที่ถูกต้องหรือชอบธรรม (legitimate) แล้ว มิฉะนั้น
สังคมนั้นอาจขาดเสถียรภาพได้ มาถึงตอนนี้เราจะพบว่าอุดมการณ์ทางการเมือง จะมีส่วนช่วย
อย่างมากให้ประชาชนยอมรับหรือปฏิเสธความชอบธรรมของการแจกจ่ายสิ่งที่มีค่าดังกล่าว Karl W.
Deutsch มีความเห็นว่า การปกครองมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ใหม่ ๆ ของข่าวสารและการควบคุม
และในขณะที่พวกนี้มีส่วนคล้ายกับศิลปะโบราณของการถือหางเสือเรือ แขนงที่มีความสำคัญต่อการ
เดินเรือนี้คือ อุดมการณ์มีความสำคัญต่อการเมืองและการปกครองนั้น อุดมการณ์คือรูปภาพของ
โลกที่ถูกทำให้ง่ายแก่ความเข้าใจ และคู่มือความสอดคล้องไม่ขัดกัน อุดมการณ์ทำหน้าที่เสมือนแผนที่
ซึ่งมนุษย์ใช้เป็นเครื่องกำหนดแนวทางพฤติกรรมของตน^๔ อาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์ทางการเมืองจะมี
อิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) รูปแบบในการปกครอง (forms of
government) ที่สังคมนั้นนำมาใช้ หากขัดกับลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น
จะมีผลทำให้ระบบการปกครองประสบกับอุปสรรคได้^๕ และที่เลวร้ายที่สุดก็คือ หากมีการ
ขัดกันอย่างรุนแรงกระทั่งการใช้อำนาจของรัฐบาล (authority) ขาดความชอบธรรม ในสายตาของ
ประชาชน อาจเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและของสังคมนั้นโดยส่วนรวมได้

หนังสือ อุดมการณ์ทางการเมือง ของ ดร. ชัยอนันต์ ได้ช่วยปูพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับ
ความหมายและความสำคัญของอุดมการณ์ทางการเมืองได้เป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้แบ่งได้เป็น ๒ ส่วน
ใหญ่ ๆ ส่วนแรกเป็นส่วนที่ช่วยความหมายของอุดมการณ์ (บทที่ ๑) อุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ
ในปัจจุบันได้แก่ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ อุดมการณ์ฟาสซิสต์ (บทที่ ๒) อุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยม
และอุดมการณ์สังคมนิยมประชาธิปไตย (บทที่ ๓) ในส่วนแรกนี้แทบไม่มีอะไรมากไปกว่าเป็นการ
รวบรวมและเรียบเรียงจากหนังสือ *Ideology* ของ John Plamenaty และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ
Today's Isms ของ William Ebenstein ซึ่งผู้แต่งได้เกริ่นไว้ล่วงหน้าแล้ว ข้อดีของส่วนนี้ ได้แก่
การใช้ภาษาที่ง่ายแก่ความเข้าใจ ส่วนที่สองของหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ บทที่ ๔ ว่าด้วยอุดมการณ์กับสังคม
และบทที่ ๕ อุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมไทย คุณค่าที่แท้จริงของหนังสือเล่มนี้น่าจะอยู่ที่ส่วนที่ ๒
มากกว่า ทั้งนี้เพราะ เป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นของความคิดริเริ่มของผู้เขียนเอง ดร. ชัยอนันต์

^๔ Karl W. Deutsch, *Politics and Government: How People Decide their Fate*, (Boston: Houghton Mifflin Company, 1970), pp. 5-9.

^๕ Harry Eckstein มีความเห็นว่า รัฐบาลหากจะมีเสถียรภาพแล้ว รูปแบบอำนาจของรัฐบาลจะต้องสวน
รอยกันกับรูปแบบอำนาจอื่น ๆ ของสังคมซึ่งรัฐบาลเป็นส่วนหนึ่งด้วย ใน Harry Eckstein *Division and
Cohesion in Democracy: A Study of Norway*, pp. 234-241.

มีความเห็นว่าการนำเอาอุดมการณ์ใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่ในสังคม ย่อมจะได้รับการคานทานจากโลกทัศน์เก่า ๆ ของบุคคลในสังคม การแผ่ขยายของอุดมการณ์ใหม่ไม่กว้างขวางเท่าที่ควร ก็เพราะสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ อุดมการณ์ใหม่เป็นที่ชาวขงและยอมรับกันเฉพาะในกลุ่มปัญญาชนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยเท่านั้น (หน้า ๘๖) ดังนั้นผู้นำทางการเมืองจึงจำต้องมีความวิริยะอุตสาหะ และมีความคงเส้นคงวาที่จะปลูกฝังอุดมการณ์อย่างแท้จริง จึงจะทำให้การเผยแพร่อุดมการณ์ได้ผล นอกจากนี้ผู้นำทางการเมืองมักปรับอุดมการณ์นั้นเสียใหม่ให้เข้ากับสภาพสังคมของตน ในบทที่ ๕ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างถึงนักอุดมการณ์ของไทย ๒ คนคือ เทียนวรรณ และหลวงประดิษฐมนูธรรม อาจกล่าวได้ว่า เทียนวรรณเป็นนักประชาธิปไตยเสรีนิยม ในขณะที่อุดมการณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรมมีลักษณะผสมระหว่างลัทธิมาร์กซ์ สังคมนิยม และประชาธิปไตย ทั้งเทียนวรรณและหลวงประดิษฐฯ ได้พยายามปรับอุดมการณ์ให้เข้ากับสังคมไทย (ได้แก่ ข้อเสนอให้จัดตั้งระบบ "อรรถาณุกูล" ของเทียนวรรณ และ "เค้าโครงเศรษฐกิจ" ของหลวงประดิษฐฯ) แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลของนักอุดมการณ์ทั้งสองก็จำกัดอยู่ในหมู่นักกลุ่มน้อยที่มีการศึกษาเท่านั้น สาเหตุของการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรของนักอุดมการณ์ทั้งสองเนื่องมาจากการขาดขบวนการทางการเมืองที่จะปลูกฝังอุดมการณ์เหล่านั้นด้วยความวิริยะอุตสาหะ ออกทน และด้วยความคงเส้นคงวานั่นเอง

หนังสือประชาธิปไตยกับสังคมไทย^๖ มีลักษณะเป็นการรวบรวมและเรียบเรียงข้อเขียนเก่า ๆ ของผู้เขียนเข้าด้วยกัน (เช่น จากหนังสือ ประชาธิปไตยคืออะไร ในชุดการเมืองสำหรับประชาชน และจากบทความเรื่อง "วัฒนธรรมการเมืองกับการพัฒนาประเทศ" "ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย" "ล้อมวลชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย") ข้อดีประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ก็คือ ดร. กมล ได้เรียบเรียงข้อเขียนเหล่านั้นเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดี ภายใต้อำนาจของประชาธิปไตยกับสังคมไทย หนังสือเล่มนี้ โดยเนื้อหาแล้วอาจนับเป็นส่วนที่ต่อจากหนังสือ อุดมการณ์ทางการเมืองของ ดร. ชัยอนันต์ ได้ ดร. กมลได้แบ่งหนังสือออกเป็น ๗ บทด้วยกัน บทที่ ๑ ว่าด้วยความหมายของประชาธิปไตย ทั้งในความหมายที่แคบซึ่งได้แก่รูปการปกครอง (form of government) และประชาธิปไตยในความหมายที่กว้างซึ่งครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิตระหว่างประชาชนด้วยกันอีกด้วย บทที่ ๒ เกี่ยวกับลักษณะสังคมกับประชาธิปไตย ดร. กมล มีความเห็นว่า ประเทศไทยมีปัญหาคล้ายๆ กับประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ กล่าวคือ ลักษณะทางสังคมเป็นลักษณะผสมระหว่างส่วนที่ทันสมัย

๖ อ่านบทวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ได้ในวารสารรัฐศาสตร์สาร ฉบับ "พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง" ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗)

และส่วนที่กล่าวถึงในเวลาเดียวกัน ในขณะที่สังคมเมืองเป็นศูนย์กลางของความเจริญและปัญหาต่างๆ ของประเทศ ประชาชนมีการแข่งขันฐานะจากกันมากมาย และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ สังคมต่างจังหวัดก็มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีรากศรภาพ และยึดตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือระบบ บทที่ ๓ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตย นอกจากอธิบายความหมายของคำว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" แล้ว ดร. กมล มีความเห็นว่า วัฒนธรรมการเมืองไทยมีลักษณะผสมระหว่างอิสลามแบบตามใจตัวเอง และอำนาจนิยม^๕ ซึ่งเป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขัดกับรูปการปกครองแบบประชาธิปไตย บทที่ ๔ ว่าด้วยชนชั้นนำ อันเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความสำคัญยิ่งในระบบการเมืองทุกระบบ ปัญญาชนไทยในความเห็นของผู้เขียนเป็น "ปัญญาชนนักปฏิบัติ" ไม่ถือว่าการเมืองเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย และมักเป็นพวก "สายกลาง" แต่ค่อนข้างไปทางอนุรักษนิยม ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ และต่างคนต่างอยู่ ส่วนนิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะทำนองเดียวกันนี้ แต่ผู้เขียนก็ยอมรับว่า สภาวะเช่นนี้กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทที่ ๕ กล่าวถึงสื่อมวลชนกับประชาธิปไตย ผู้เขียนมีความเห็นว่า สื่อมวลชนไทยยังไม่ได้ทำหน้าที่ของตนได้เต็มที่เท่าที่ควร เช่น ยังมุ่งค่าน้ำกำไรอยู่ ยังขาดการค้นคว้าวิจัย และในหลายกรณียังทำหน้าที่เป็นจักรกลควบคุมรัฐบาลที่หย่อนสมรรถภาพอยู่บ้าง^๖ บทที่ ๖ เกี่ยวกับการศึกษากับประชาธิปไตย ผู้เขียนกล่าวว่าหากจะให้การศึกษาที่มีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ระบบการศึกษานั้นจะต้องสามารถปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยด้วย ซึ่งระบบการศึกษาของไทยยังมีข้อบกพร่องอยู่มากในเรื่องนี้ ส่วนบทสุดท้ายเป็นบทสรุปซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อเสนอของผู้เขียนเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบไทย

จากหนังสือ ประชาธิปไตยกับสังคมไทย ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีบทๆ หนึ่ง (บทที่ ๔) เกี่ยวกับชนชั้นนำกับประชาธิปไตย แต่ ดร. กมล มิได้กล่าวถึงชนชั้นนำประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญมากในระบบการปกครองของประเทศไทยเอาไว้มากพอ นั่นคือกลุ่มข้าราชการ ทั้งนี้เพราะกลุ่มข้าราชการเป็นกลุ่มที่คุมอำนาจทางการเมืองอยู่ในปัจจุบัน หนังสือ *Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand* ของ ดร. ลิขิตได้เข้ามาปิดช่องว่างนี้ไว้เป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาวิจัยถึงภูมิหลัง และทัศนคติของผู้ผู้นำในระบบราชการ ผู้นำดังกล่าวนี้

๕. ดร. ลิขิต ชีวเวทิน มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทย คือ ความไปด้ายกัน ใต้ระหว่าง Individualism กับ Hierarchicalism ใน ลิขิต ชีวเวทิน "การเมืองไทยกับประชาธิปไตย", *รัฐศาสตร์*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๐๖) หน้า ๑๒-๑๔
๖. ปัจจุบันได้มีการรณรงค์ให้มีการปฏิวัติในวงการหนังสือพิมพ์ อ่าน กลุ่มหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่, *ปฏิวัติแนวองวัน : รัฐประหารหนังสือพิมพ์* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๗.)

ตามความหมายของ ดร. ลิขิต ไต่แก^๕ บุคคลในระบบราชการผู้ซึ่งมีอำนาจไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่ก็ตามในการกำหนดนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อสังคมและสมาชิกของสังคมนั้น (หน้า ๒) บุคคลเหล่านี้ได้แก่ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น ปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่ในระดับเดียวกัน การศึกษาของ ดร. ลิขิต จำกัดอยู่เฉพาะหน่วยราชการที่สำคัญ ๓ แห่งด้วยกันคือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักนายกรัฐมนตรี ผลจากการวิจัยค้นพบว่า สถานะของผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำเร็จในการศึกษา กล่าวคือ ๙๔% ของผู้นำเหล่านี้ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ความสำเร็จทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางครอบครัว กว่าครึ่งหนึ่งมีบิดาหรือมารดาเป็นข้าราชการ และประมาณหนึ่งในห้ามาจากครอบครัววันศุกร์กิจ ส่วนใหญ่เกิดในภาคกลางไกล ๆ กรุงเทพฯ หรือมีฐานะนั้นก็จะต้องมาจากครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาสูง จากการวิจัยทางค่านิยมทัศนคติ พบว่า ๒ คนจากทุก ๆ ๕ คนเป็นพวกเสรีนิยม คน ๑ เป็นพวกอนุรักษนิยม อีก ๒ คนที่เหลือจัดอยู่ระหว่างกลาง ดร. ลิขิต ค้นพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับทัศนคติทางการเมือง และระหว่างระดับการศึกษากับทัศนคติทางการเมือง แต่จากการวัดทางสถิติ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับทัศนคติทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบทั้ง ๓ หน่วยงาน ปรากฏว่า กระทรวงมหาดไทยมีข้าราชการที่อยู่ในกลุ่มอายุสูง (๕๖ ปีขึ้นไป) มากกว่า และมีข้าราชการที่จบระดับปริญญาโทและปริญญาเอกน้อยกว่า ดังนั้นจึงไม่เป็นที่ประหลาดใจอะไรเลยที่ตัวเลขทางสถิติชี้ว่า ผู้นำในกระทรวงมหาดไทยมีลักษณะอนุรักษนิยมมากกว่า

ในส่วนต่อมา (บทที่ ๕) เป็นการกล่าวถึงการทำให้เป็นนวมสมัยนิยม (Modernization) ซึ่งตามคำจำกัดความของ ดร. ลิขิต หมายถึง ขบวนการอันเป็นระบบของการเปลี่ยนแปลงที่ประกอบขึ้นกันและกันระหว่างโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และความเสมอภาคทางสังคมเป็นมาตรฐานหลัก (หน้า ๕๑) ดร. ลิขิตกล่าวว่า จากแผนการพัฒนาที่แล้มาได้นั้นพัฒนาการทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการไม่ได้ดุลย์กันในขบวนการทำให้เป็นนวมสมัยนิยม ผลก็คือจะเป็นอุปสรรคต่อการอยู่รอดของระบบการเมือง และในระยะยาว ระบบจะไม่สามารถรักษาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเอาไว้ได้ ดร. ลิขิตมีความเห็นว่าควรที่จะได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทางด้านการเมือง โดย

* ดัดแปลงมาจากคำแปล คณะกรรมการบัญญัติศัพท์, *บัญญัติศัพท์* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พ.ศ. ๒๕๑๖)

ส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย หนทางที่จะทำเช่นนั้นได้ก็โดยการที่ผู้นำที่มีความสามารถในการจูงใจคน หรือ การที่ผู้นำในระบบราชการ สามารถโน้มน้าวให้ผู้นำทหารเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง นอกจากนั้นในบทสรุป ดร. ลีชิต ยังได้เสนอว่า วิธีการในการทำให้เป็นนวมสมัยนิยมที่อาจเป็นไปได้มากที่สุดก็คือ การใช้ระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเดียวแบบของเตอร์กีในสมัยของเคมาล

จะเห็นได้ว่าหนังสือทั้ง ๓ เล่มมีความสัมพันธ์กันอย่างดี ภายใต้หัวข้อเรื่อง "การเมืองไทย" แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาของหนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ ส่วนใหญ่แล้ว จำกัดอยู่เฉพาะแต่ส่วนที่เป็นเชิงจิตวิสัย เห็นไม่เด่นชัดนัก (subjective realm)^๔ กล่าวคือได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งรวมทั้งทัศนคติและสังคมนิยมทางการเมืองด้วย เป็นส่วนที่ยังไม่ค่อยมีการศึกษาหรือพูดถึงกันมากนักในตำรับตำราต่าง ๆ ที่ว่าด้วยการเมืองไทย แต่เป็นส่วนที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าตัวบทกฎหมาย สถาบันทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมืองเลย ยิ่งกว่านั้นการศึกษาดังอุดมการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นในส่วนของสถาบันและพฤติกรรมทางการเมืองอีกด้วย

หากจะกล่าวถึงข้อข้อเสียของหนังสือทั้ง ๓ เล่มดังกล่าว ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า มีส่วนเกินกว่าข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งผู้วิจารณ์เองก็มิได้ใส่ใจมากนัก เพราะในขณะนั้นผู้วิจารณ์เองให้ความสำคัญของความคิดเห็นของผู้แต่งมากกว่า ซึ่งผู้วิจารณ์อาจเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในบางประเด็นซึ่งจะได้อธิบายต่อไป สำหรับหนังสือ *อุดมการณ์ทางการเมือง* ของ ดร. ชัยอนันต์ ตามที่ผู้วิจารณ์ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ส่วนที่มีความสำคัญและเป็นความคิดริเริ่มของผู้แต่งจริง ๆ นั้นได้แก่บทที่ ๔ บทที่ ๕ และบทสรุป ดังนั้นเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จึงน่าจะเป็นเพียงบทความขนาดยาวบทความหนึ่งมากกว่าที่จะเป็นหนังสือ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า หากผู้แต่งมีเวลาและเขียนเรื่องนั้นขึ้นมาใหม่ให้ใหม่เนื้อหาสาระครอบคลุมทั้งส่วนกว้างและลึกมากกว่านั้น จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากการเมืองไทยมากที่สุด

หนังสือ ประชาธิปไตยกับสังคมไทย ดร. กมลมีความเห็นว่า อุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย มีหลายประการคือ (๑) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ตั้งอยู่บน ๒ ขาหยั่ง "อิสรนิยม-อำนาจนิยม" ที่มีความแรงไปทางด้านในด้นหนึ่ง มิได้ตั้งอยู่บนทางสายกลาง (๒)

๔. เป็นศัพท์ที่ยืมมาจาก Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. *Comparative Politics: A Developmental Approach*, (Baston: Little, Brown and Company, 1966), pp. 50.

การยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของสังคม (๓) ขาดอุดมการณ์และการนิยมนำบาร์มี (หน้า ๕๕-๖๑) เราจะพบว่าในสาเหตุข้อที่ ๓ ที่ว่าขาดอุดมการณ์นั้นหากจะให้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น น่าจะเปลี่ยนเสียใหม่ เป็นการขาดการดำเนินการทางการเมืองที่จะนำอุดมการณ์ประชาธิปไตยไปสู่มหาชน ดังที่ ดร. ชัยอนันต์ ไค้กล่าวไว้ในหนังสือ อุดมการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ผู้วิจารณ์ใครที่จะแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า ในขณะที่ Individualism มีความสำคัญไม่น้อยต่อประเทศตะวันตกที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ลักษณะนิสัยนิยมของคนไทยกลับขัดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะนิสัยนิยมของคนไทยเป็นลักษณะแบบตามใจตัวเองมากเกินไปจนเป็นอุปสรรคต่อการมีความร่วมมือกันในสังคม แต่ในขณะที่เดียวกันการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะเป็นผลสำเร็จได้ จำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือกันของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

จุดที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งในหนังสือประชาธิปไตยกับสังคมไทย ได้แก่ ข้อเสนอ "ประชาธิปไตยแบบไทย" ของผู้เขียน (บทสรุป) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรมีคุณลักษณะโดยย่อ ๕ ประการคือ (๑) เป็นระบบการปกครองที่รวบรวมเอาพลังทางการเมืองดั้งเดิมของชาติไทยมาปรับปรุงใช้ในโลกปัจจุบันได้ (๒) เป็นระบบที่ถือความง่ายเป็นหลัก (๓) เป็นระบบที่เอื้อต่อการสร้างความสามัคคีในชาติ (๔) เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูง ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนว่า ระบบการปกครองของไทยควรเป็นระบบที่รวมเอาพลังทางการเมืองดั้งเดิมของชาติมาช่วยให้ความค้ำจุนระบอบประชาธิปไตยของเรา ตัวอย่างเช่น เป็นที่ยอมรับกันว่าปัญหาหลักอย่างหนึ่งของการเมืองไทย คือการขาดกติกาหลักของบ้านเมือง (รัฐธรรมนูญ) ที่มีความศักดิ์สิทธิ์และทุกคนยอมรับนับถือ และเป็นที่ยอมรับกันว่าสถาบันกษัตริย์สามารถก่อให้เกิดพลังทางการเมืองที่มีความสำคัญมากได้ ดังนั้นความคิดที่จะให้สถาบันกษัตริย์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่รัฐธรรมนูญ ไม่น่าจะถูกถือว่าเป็นการนำการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ ตรงกันข้าม ผู้วิจารณ์เห็นว่า จะเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศอย่างใหญ่หลวง เพราะเราจะได้มกติกากลางของบ้านเมืองที่มีความศักดิ์สิทธิ์กันเสียที และการกระทำดังกล่าวนี้ มิได้เป็นการนำเอาการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์แต่อย่างใด และจะไม่ทำให้ความนิยมและความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันกษัตริย์เสื่อมลงแม้แต่น้อย นอกจากนี้ผู้วิจารณ์ยังมีความเห็นว่า คุณลักษณะ ๔ ประการของประชาธิปไตยแบบไทยตามที่ ดร. กมลเสนอมานันต์ ยังไม่น่าที่จะมีความเพียงพอ ทั้งนี้เพราะยังมีได้มีหลักประกันอะไรว่า ประชาธิปไตยแบบไทยดังกล่าว จะสามารถขจัดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้หมดสิ้นไปได้ ดังนั้นผู้วิจารณ์คิดว่า น่าจะเพิ่มคุณลักษณะประการที่ ๕ ลงไปด้วยคือ เป็นระบบที่จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคม

ส่วนหนังสือ *Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization*

in Thailand ของ ดร. ลิขิต อาจจะมีควมลำบากอยู่บ้างตรงที่เป็นภาษาอังกฤษ แต่ลักษณะของศัพท์ที่ใช้ยังไม่แน่นอน และเนื้อหาที่เป็นเรื่องของเมืองไทย ได้ช่วยลดความยากลำบากลง จนผู้วิจารณ์ว่าคงไม่เป็นปัญหาสำหรับนักศึกษาโดยทั่วไป เนื่องจากเป็นการวัดทัศนคติของบุคคล ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจกระวังและให้ความสำคัญของความถูกต้องทางสถิติเป็นพิเศษ แต่กระนั้นก็ตามสิ่งที่ค้นพบก็อาจจะคลาดเคลื่อนกับความเป็นจริงได้ เช่น จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สรุปว่าคณบดีว่าผู้นำในวงราชการที่เป็นพวกเสรีนิยม เชื่อว่าควรมีระบบตัวแทนซึ่งประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการทางการเมืองได้ (หน้า ๑๐) ผู้วิจารณ์เองไม่อยากจะปลงใจเชื่อว่า ผู้นำในวงราชการดังกล่าวมีความต้องการเช่นนั้นโดยบริสุทธิ์ใจ ทั้งนี้เพราะอาจกล่าวได้ว่า ข้าราชการเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้ประโยชน์จากระบบการปกครองในลักษณะปัจจุบัน หากประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง ข้าราชการจะต้องเป็นฝ่ายที่เสียประโยชน์ที่ตนเคยมีเคยได้ไป นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์ยังไม่ผู้เห็นด้วยกับข้อเสนอบนของ ดร. ลิขิตที่จะให้นำเอาระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวแบบของเตอร์กิ ในสมัยเคมาลมาใช้ ซึ่ง ดร. ลิขิตเองก็ยอมรับว่า ความสำเร็จของระบบดังกล่าวขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๒ ประการคือ ประการแรกจะต้องมีการร่วมมือกันในหมู่ผู้นำทางการเมือง (ทหาร ข้าราชการพลเรือน นักการเมือง และนักธุรกิจ) พร้อมกับมีความผูกพันทางอุดมการณ์ต่อการทำให้เป็นนวมสมัยนิยม โดยเฉพาะทางด้านการเมือง ซึ่งในที่สุดแล้วจะเป็นในรูปแบบพรรคที่มีการแข่งขันกันอย่างแท้จริง ประการที่สองจะต้องมีผู้นำที่มีความสามารถที่จะประสานกลุ่มต่างๆ เข้าด้วยกันได้ และในขณะเดียวกันก็สามารถกระทำในสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้ให้บรรลุผลได้ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ความร่วมมือกันในหมู่ผู้นำทางการเมืองอาจเป็นไปได้ เพราะมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน แต่คงเป็นผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม และถ้าวินิจฉัยว่าผู้นำที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงอย่างเช่นเคบาลนั้นหาได้ยาก ความสำเร็จของระบบพรรคเดียวของเตอร์กิสมัยเคมาลเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้น ตามปกติโดยทั่วไปแล้วผู้นำเมื่อมีอำนาจก็มักจะมัวเมา และล้มหลกการที่เคยพูดไว้เสียสิ้น

ชงนัย วงศ์นัยสุวรรณ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความเป็นอนิจจังของการเมืองไทย

ถ้าหากผู้นำทางการเมืองไทยยุคใหม่นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ มา จะมีลักษณะที่ตรงข้ามกับผู้นำทางการเมืองยุคก่อน ๆ อยู่บ้าง นอกจากเรื่องฐานะทางชนชั้นแล้ว อีกอย่างหนึ่งก็เห็นจะได้แก่การที่ผู้นำรุ่นใหม่ ไม่นิยมเขียนหนังสือเท่กับผู้นำรุ่นเก่า ถ้าจะมองให้ลึกลงไปกว่านั้นก็ไม่น่าจะแน่ใจว่าเป็นเพราะผู้นำรุ่นใหม่ไม่ค่อยชอบคิดหรือว่าคิดอะไรไม่ได้แล้ว หรือไม่ก็อาจเป็นเพราะว่าการคิดมากมักจะเกิดโทษกับตัวเองก็ได้ เพราะความคิดมักจะไม่หยุดยั้งแค่นั้น แต่จะก้าวหน้าไปได้เร็วกว่าชนบทรรมนิยมประเพณี ทำให้สังคมที่ยึดมั่นกับสิ่งเหล่านั้นสั่นสะเทือนไปได้

ในบรรดาผู้นำทางการเมืองยุคใหม่ นายปรีดี พนมยงค์ นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีแนวความคิดแตกต่างจากคนอื่นอยู่มาก แม้จนกระทั่งในกลุ่มผู้ก่อการด้วยกันเอง ก็ยกให้เป็นมันสมอง แต่แล้วความคิดก้าวหน้าของนายปรีดีเอง กลับเป็นมีคตบามาเชือดเฉือนตนเองและคณะผู้ก่อการ

ความคิดที่น่าสนใจอันหนึ่งของนายปรีดี ในช่วงแรกของการเป็นผู้นำทางการเมือง ได้แก่ความคิด "โซเชลลิสม์" (Socialism) ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนในร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความพยายามอันหนึ่งของ "คณะราษฎร" ที่จะปฏิบัติตามหลัก ๖ ประการ ในข้อที่ ๓ ที่กล่าวไว้ว่า "ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก" หลักประการที่ ๓ นี้ มีจุดประสงค์ที่จะสร้าง "เอกราชในทางเศรษฐกิจ" แก่สังคมไทยควบคู่ไปกับเอกราชทางการเมือง ทางศาล และ

* ว่าด้วยหนังสือ ความเป็นอนิจจังของสังคม : ปรีดี พนมยงค์ (มหิตลสาร : พิมพ์ครั้งที่สอง ๒๕๑๗, ๑๑๐ หน้า) เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ (ประกษ์การพิมพ์, ๒๕๑๗, ๘๔ หน้า) วารสาร อ.ม.ร. ฉบับ ๑๐ ธันวาคม : รวบรวมบทความและปาฐกถา ของนายปรีดี พนมยงค์ (๒ เล่ม) (อ.ม.ร., ๒๕๑๗, ๑๕๘ + ๕๘ หน้า)

ความเสมอภาคอย่างแท้จริง แต่แล้วโครงการเศรษฐกิจนั้นก็ถูกกล่าวหาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" จนมีการยุบสภา และจัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนว่านายปรีดีเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ที่น่าสังเกตมากคือ มีผู้ชำนาญร่วมสอบสวนด้วยอีกสองคน คือ เซอร์โรเบิร์ต ออแลนซ์ กับมองซิเออร์ กียอง ซึ่งทำให้คิดไปว่า คนไทยสมัยนั้นก็ยังไม่แน่ใจเหมือนกันว่า คอมมิวนิสต์เป็นอย่างไร และความไม่สามารถมีความคิดอิสระเป็นตัวของตัวเองแท้จริงก็คงเป็นลักษณะเด่นของคนจำนวนหนึ่งที่เรียกกันว่า "ปัญญาชน" มาตั้งแต่สมัยนั้นถึงปัจจุบันเช่นกัน

ถึงแม้การสอบสวนได้พิสูจน์ออกมาว่านายปรีดีไม่ใช่คอมมิวนิสต์แต่เป็นโซเชลลิสม์ก็ตามแต่กระบวนการดังกล่าวก็ได้ช่วยให้ความคิดและความเข้าใจในเรื่องการวางแผนเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างอันหนึ่ง มีมากขึ้นแต่ประการใดไม่ ในทางตรงกันข้ามกลับมีผลเสียที่มีอิทธิพลและความหมายอย่างมากต่อพัฒนาการทางด้านความคิดอ่าน หรือพูดเจาะจงลงไปก็คือ ความคิดทางการเมืองไทยได้หยุดชะงักลง แล้วค่อย ๆ ก้าวถอยหลังไปในที่สุด ไม่เป็นการยุติธรรมเลยที่ความคิดของคน ๆ หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่บังเอิญหรือมีแนวที่ไปพ้องกับความคิดบางอันที่คนจำนวนหนึ่งก็ไม่รู้จักและเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง หากใช้กิโลบายตี "ตรายาว" ว่าเป็นพิษเป็นภัย โดยไม่ยอมถกเถียงในแง่มุมของปัญญาแต่กลับไปมุ่งในด้านของการกระทำ จึงเหมือนกับการเอาทฤษฎีคณิตศาสตร์ชั้นสูงไปให้เด็กประถมถกเถียงกัน ผลลัพธ์ก็คือ ทฤษฎีนั้นเป็นสิ่งไร้สาระไม่อาจเอาไปใช้ประโยชน์อะไรได้ในชีวิตประจำวัน ปραฏการณืทำนองนี้ก็ทำนองเดียวกับการหยุดชะงักทางความคิดอ่านที่ก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณิตศาสตร์ภายหลังที่กรีกถูกทำลายลง ส่วนอาณาจักรโรมันที่รุ่งเรืองขึ้นมาขึ้นนั้น ก็พอใจแต่การประยุกต์ความคิดกรีกไปใช้มากกว่าการคิดค้นให้ก้าวต่อไป คณิตศาสตร์ในตะวันตกจึงหยุดชะงักนับเป็นศตวรรษ แล้วมาฟื้นฟูต่อความคิดพื้นฐานของกรีกอีกครั้งในราวศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ นี้เอง

คงเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ความคิดทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดโซเชลลิสม์ฝรั่งเศส กับมาร์กซิสม์ และถ้าศึกษาจากข้อเขียน เช่น ความเป็นอนิจจังของสังคม ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๒๕๐๐ ก็จะเห็นว่า มีแนวความคิดของพุทธศาสนาอยู่ด้วยเหมือนกัน

สำหรับมาร์กซ์ โคอาเล็คคิส (หรือประติการ) นั้นหมายถึง "ศาสตร์ของกฎทั่วไปเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ทั้งที่อยู่ภายนอกและที่เน้นความคิดของมนุษย์" ("the science of the general laws of motion, both of the external world and of human thought") นายปรีดีให้ความหมายว่า

“คือการศึกษาพิจารณาถึงข้อขัดแย้งภายในแก่นอันเป็นสาระโดยเฉพาะของสิ่งทั้งหลาย” ขอบัณฑิตแบ่ง
ภายในแก่นได้แก่การที่ “สสารวัตถุที่ประกอบขึ้นโดยพลังธรรมชาติหรือโดยพลังของมนุษย์..... มี
การเคลื่อนไหวภายในตัวของสิ่งนั้น ๆ ชีวิตย่อมมีด้านบวกกับด้านลบ มีส่วนที่เกิดใหม่ ซึ่งเจริญ
งอกงาม กับ ส่วนเก่าที่เสื่อม ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ ด้านบวกหรือด้านลบหรือสิ่งใหม่
กับสิ่งเก่าย่อมได้อยู่ในตัวภายในของชีวิตนั่นเอง ซึ่งทำให้ชีวิตมีการเคลื่อนไหว” แก่นธรรมอันนี้ ก็
ได้แก่ “กฎแห่งอนิจจัง ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ซึ่ง).....ตรงกับกฎธรรมชาติและวิทยาศาสตร์
ทางสังคม”

การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของมนุษย์สังคมนั้นเป็นไปตามความสัมพันธ์ของการผลิตในการ
ได้มาซึ่งชีวิปัจจุบัน ดังนั้นจึงอาจสรุปลักษณะความเป็นอนิจจังของสังคมไทยได้ว่า ในสมัยก่อน พ.ศ.
๒๔๗๕ ปัจจุบันการผลิตได้แก่ที่ดิน โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของ ความสัมพันธ์การผลิตจึงเป็น
ไปในรูปที่สมาชิกของสังคมเป็นข้าแผ่นดิน ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ จึงเปลี่ยน
จากความสัมพันธ์เก่าระหว่างเจ้าของนา บัลลภนา มาเป็นความสัมพันธ์ใหม่ ระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่า
ในระบบทุน ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา สังคมไทยก็ได้เข้าสู่ระหว่วหัวเลี้ยว
หัวต่อระหว่างระบบเก่าและระบบใหม่จนถึงปัจจุบันนี้ โดยที่ปัจจุบันระบบทุนของโลกได้พัฒนา
มาเป็นระบบบรมณานภาพแล้ว สังคมไทยถึงแม้จะยังไม่ได้ก้าวผ่านพ้นจากระบบศักดินาทั้งหมด ก็ถูก
กระแสอิทธิพลที่เหนือกว่า ลากดึงให้เข้าไปอยู่ในสภาพกึ่งศักดินา กึ่งนายทุน และกึ่งอาณานิคม
ซึ่งนายปรีดีได้สรุปว่า “ระบบของสังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนของระบบศักดินา ผสมกับระบบ
ธนาภาพ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์การผลิตแบบใหม่ระหว่างคนไทยด้วยกันเอง และระบบ
ธนาภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์การผลิตระหว่างคนไทยและคนต่างด้าวที่มีอาณานภาพมหาด
หรือบรมณานภาพ ส่วนชื่อของสังคมไทยในปัจจุบันจะเรียกกันว่ากระไรนั้นก็สุดแท้แต่ความพอใจของ
ผู้เรียก..... แต่สิ่งสำคัญก็คือสภาวะที่เป็นจริงซึ่งเป็นสาระ”

ส่วนทิศทางการเคลื่อนไหวในสังคมนั้นก็ดำเนินไปตามตรรกะทางสังคม ซึ่งเกิดมาจาก
กายภาพของสังคมนั่นเอง การจะเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องเข้าใจถึงความ
สัมพันธ์ระหว่าง “สสารทางสังคม” คือชีวิปัจจุบันและเครื่องมือการผลิต กับ “ตรรกะทางสังคม” ซึ่ง
ถือเป็นหลักนำในการเปลี่ยนแปลง ในประเด็นนี้ นายปรีดีได้ชี้ให้เห็นว่า “ทฤษฎีสสารธรรม
(Materialism) ซึ่งเป็นพื้นฐานของปรัชญากฎแห่งอนิจจังนี้ มิได้ปฏิเสธอิทธิพลของ จิต โดยสิ้นเชิง
แต่ยอมรับว่า ในตัวมนุษย์ย่อมมีทั้งสสารและจิต ความต่างกันอยู่ที่ว่า สสารหรือจิตเป็นสมุฏฐาน

และความสัมพันธ์ระหว่างสองสสารกับจิตมีอยู่อย่างไร....." กล่าวได้ว่า สสารธรรมก็คือว่าสสารเป็น
สมมุติฐาน และสสารเป็นตัวหลัก ในขณะที่จิตเป็นตัวรอง หรือกล่าวได้ว่า "ไม่มีร่างกายก็ไม่มีความคิดหรือจิตใจเกิดขึ้นมาได้" กล่าวโดยสรุป มนุษย์สังคมเปลี่ยนแปลงจากระบบสังคมขั้นพื้นฐาน คือ
ปฐมสหการ ไม่สู่ระบบทาส ศักดินา ธนานุภาพ และจะเข้าสู่ระบบสังคมกึ่งในที่สุด แต่ถ้าหาก
การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นไปตามประติการดังกล่าวดแล้ว ภายใต้เงื่อนไข และ เงื่อนไขหนึ่ง
พุทธทำนาย อาจให้คำตอบได้ว่า "กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม ผู้ดีจะเดินครอก
ชักรอกจะเดินถนน ไฟบรรลัยกัลป์จะล้างโลกที่โสมม ครั้นแล้วยุคใหม่ คือ ยุคศรีอารยเมตไตรย ก็จะ
อุบัติขึ้น ในยุคใหม่มนุษยชาติจะอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปรานีระหว่างกัน บุคคลจะเสมอเหมือนกัน
ประจักษ์ว่า เมื่อออกจากบ้านแล้วต่างก็สังเกตเห็นความผิดเพี้ยนระหว่างกันไม่ได้ ความสะดวกในการ
คมนาคมและความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตบังจักษ์หลังไหลเหลือคณานับ ประจักษ์ว่า มีต้นกล้าพุกฤษ์ทุกมุม
เมืองซึ่งมนุษย์อาจถือเอาได้ตามความต้องการ ฯลฯ" ได้แก่ยุคที่คนส่วนมาก (กระเบื้อง) จะขึ้นครอง
อำนาจรัฐ ส่วนผู้ดี (น้ำเต้าน้อย) ซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยของสังคมก็จะพ่ายแพ้ไป หน้าที่ระบบกดขี่
เบียดเบียนหมดสิ้นไป "มนุษยชาติจะอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปรานีระหว่างกัน ผลแห่งการนั้นก็
ทำให้บุคคลมีความเสมอภาคกันในทุกกรณี ตามที่ท่านได้อุปมาไว้เมื่อออกจากบ้านแล้วต่างก็สังเกต
ความผิดเพี้ยนระหว่างกันไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะ ไม่มีความแตกต่างกันในฐานะและวิถีดำรงชีพ ไม่มี
ความแตกต่างกันในภาระงานทางสมองกับกำลังกาย ตลอดจน ไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้ที่อยู่ในเมือง
กับชนบท" ส่วนรายละเอียดของการทำลายระบบกดขี่เบียดเบียนให้หมดสิ้นไปนั้น นายปรีดีมิได้
กล่าวถึงมากนัก นอกจากที่เสนอในรูปของทฤษฎีอย่างกว้าง ๆ เมื่อคำนึงถึงสภาพการเมืองและสังคม
ไทยแล้ว การพูดถึงทฤษฎีใด ๆ ก็ตามอย่าง "สูตรสำเร็จ" นั้น รังแต่จะให้โทษมากกว่าเป็นคุณ
โดยเฉพาะชาวมาร์กซิสต์ซึ่งมักจะมีอุปาทานอยู่ก่อนแล้วว่าขั้นตอนของสังคมจะต้องเป็นอย่างนั้นแน่นอน
จนทำให้กลายเป็นความคิดที่ "คลั่งลัทธิ" (Dogmatic) มากเกินไปนั้น คำว่า "พวกลัทธิแก้"
(Revisionist) กุจะเป็นตรรกะสำหรับโจมตีความคิดที่ออกนอกแนวเหมือนกับที่พวกในระบบนายทุน
ในคำว่า "คอมมิวนิสต์" โจมตีเช่นเดียวกัน จึงสังเกตได้ว่า นายปรีดีพยายามย้ายอยู่เสมอถึงเรื่องของ
"เงื่อนไข" และ "เงื่อนไข" หรือ "คิดแก้ก็ให้เหมาะกับดิน อย่าตัดดินให้เหมาะกับแก้" ข้อ
สังเกตอันนี้ นายปรีดีอาจได้มาจากประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มมาร์กซิสต์ต่าง ๆ โดยเฉพาะ
เฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

วิเคราะห์ตามกฎแห่งอนิจจังแล้ว เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็เป็นความพยายามของ "พลังใหม่" ที่ต้องการจะสร้างความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้น ดังได้กล่าวแล้วว่าสภาพสังคมไทยภายหลัง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน อยู่ในระหว่างหัวต่อระหว่างระชนต่าง ๆ ยังคงมีลักษณะกึ่งศักดินาทุนนิยมอยู่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ผ่านมาจึงมีลักษณะถอยกลับไปสู่ระบบล้าหลังบ้าง ก้าวหน้าบ้าง เป็นการต่อสู้กันระหว่างพลังใหม่กับพลังเก่า โดยมีจุดหมายทางลัทธิเมืองของประชาธิปไตยสมบูรณ์กับเผด็จการฝ่ายขวา (ฟาสซิสต์) ในทัศนะของนายปรีดีแล้ว การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ นั้น มีจุดหมายสูงสุดที่จะให้มวลราษฎรได้ "ดำรงอิสรภาพโดยสมบูรณ์" แต่แล้วคณะราษฎรก็ไม่สามารถรักษาชัยชนะก้าวแรกไว้ได้ และไม่อาจพัฒนาให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ เนื่องจากความแตกแยกกันภายในคณะราษฎรที่มีจิตสำนึกแห่งความเสียสละแตกต่างกัน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นให้หมดไปได้ กล่าวโดยสรุป คณะราษฎรไม่อาจเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ จึงถูกกระแสน้ำของฝ่ายปฏิวัติ ขากความคิดเก่า และบุคคลที่มีทัศนะทาส พัดใ้พัดไป

หลังจากนั้นมาในปี ๒๔๘๙ ก็มีความพยายามก่อตั้งประชาธิปไตยสมบูรณ์อีกครั้ง ด้วยการเลือกตั้งพฤษสภาและสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็ไม่สำเร็จ นับแต่นั้นมารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหลักการของการเมือง ก็มีลักษณะกึ่งประชาธิปไตย หรือเผด็จการฝ่ายขวาตลอดมา

ถ้าศึกษาจากข้อเขียนในระยะหลังของนายปรีดีแล้ว ก็น่าจะกล่าวได้ว่า นายปรีดีมีความเชื่อในการเปลี่ยนแปลงแบบสันติ หรือ "วิถีวิวัฒน์" โดยมีหลักสำคัญอยู่ว่า "สถาบันและระบบการเมืองจะต้องดำเนินให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคมโดยไม่ล่าช้าจนเกินไป" สภาวะใหม่ของสังคมจะต้องดำเนินไปโดยสำนักตามธรรมชาติ และจะทำให้สภาวะเก่าค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงทางปริมาณ จนในที่สุดก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของทั้งระบบ

ประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้นประกอบไปด้วย ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยทางการเมืองและต้องมีทัศนะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยเป็นหลักนำทางจิตใจ ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจได้แก่ "การที่ราษฎรส่วนมากต้องไม่ตกเป็นทาสของคนจำนวนน้อยที่อาศัยอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจของสังคม และราษฎรทั้งปวงจะต้องร่วมมือกันฉันทน่องออกแรงกายหรือแรงสมองตามความสามารถ เพื่อผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคให้สมบูรณ์ ครั้นแล้วแต่ละคนก็จะได้รับผลด้วยความเป็นธรรม ตามส่วนแรงงานทางกายหรือทางสมองที่ตนได้กระทำ ผู้ใดออกแรงมากก็ได้มาก ผู้ใดออกแรงน้อยก็ได้น้อย" ส่วนประชาธิปไตยทางการเมืองนั้นได้แก่ระบบการเมืองที่ราษฎรได้มีโอกาส

ออกเสียงเสมอภาคกัน วิธีการปฏิบัติดังกล่าวเพื่อให้เป็นไปให้จึงต้องมีรัฐธรรมนูญที่ประกันไว้ว่า การปกครองเป็นของราษฎร เพื่อราษฎร และโดยราษฎร ส่วนที่ส่นะประชาธิปไตยทางสังคมนั้น นายปรีดีกล่าวไว้เพียงว่า จะต้องเป็นท่นะที่ "นำไปสู่การปฏิบัติที่บังเกิดผลให้สังคมมีระบบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์" ส่วนท่นะที่ไม่ว่าทำให้เกิดผลดังกล่าวก็เป็นท่นะตรงกันข้าม ท่นะประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นจึงต้องการค้นคว้าอีกมาก ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ก่อนที่จะกล่าวได้ว่าเป็นอย่างไรแน่นอน

ข้อเขียนต่าง ๆ ของนายปรีดีนั้น ถ้าจะว่าไปแล้วก็เป็นทฤษฎีที่มีคนเคยพูดมาอยู่บ้างแล้ว ถ้าศึกษาในแง่ของ "ทฤษฎี" โดยเฉพาะแล้ว นายปรีดีจะหยุดอยู่ตรงปรัชญาพื้นฐานของมาร์กซิสม์ คือจากนั้นก็เป็นกรทดสอบทฤษฎีกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความเป็น "ศาสตร์" ของมาร์กซิสม์จึงน่าจะอยู่ที่จุดนี้ คือแทนที่จะพิสูจน์ทฤษฎีในห้องทดลอง ที่สามารถควบคุมตัวแปรค่าได้ ก็กลับใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์มาพิสูจน์สมมติฐานของทฤษฎี ดังนั้นจึงมีอยู่บ่อยครั้งที่ปรากฏการณ์สังคมบางอย่างไม่เป็นจริงตามสมมติฐานดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกัน ข้อเขียนของนายปรีดีก็มีลักษณะเด่นที่นักวิชาการและนักคิดไทยไม่ค่อยมีกัน ได้แก่ลักษณะการเขียนและใช้ถ้อยคำที่ผู้เขียนรู้สึ้นึกตลอดเวลาคงถึงความหมายของแต่ละคำแต่ละประโยค อันสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของความคิดที่เป็นระบบและเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอันแรกก่อนที่จะสามารถคิดค้นอะไรออกไปอีกได้

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

สังคมศาสตร์ปริทัศน์